

ABDULLAH DRAZ VE 'LA MORALE DU KORAN'

A.Halim Koçkuzu*

Bu makalemizde Mısır'ın tanınmış ilim adamlarından Muhammed Abdullah Draz'ı kısaca tanıtmayı ve orijinal adı 'La Morale du Koran' olan eseri hakkında bilgi vermeyi amaçlıyoruz. Özellikle hem doğuyu hem de batıyı iyi tanıyan bir İslam alimi olması açısından Draz'ı incelemeyi uygun gördük. Bu çalışmasında Draz, Kur'an'daki temel ahlak esaslarını inceleyerek bunları sınıflandırmış ve yer yer Doğu ve Batı kültürüyle konuyu irtibatlandırarak çeşitli mukayeseler yapmış ve örneklerle konuyu mercek altına almıştır.

a) Hayatı ve Öğrenimi:

Mısır'ın tanınmış din alimlerinden merhum Muhammed Abdullah Draz, Kefruş-Şeyh vilayetine bağlı Mahallet Diyay adlı köyde m.1894 yılında doğmuştur. Köyünde bir müddet kaldığı bilinmekte ise de, burada öğrenim yaptığı hakkında malumat bulunmamaktadır.¹

M. 1905 yılında İskenderiye Din Lisesine kaydoldu. 1912 yılında, ayrıca el-Ezher'in lisesinden diploma almağa hak kazandı. 1916 yılında 'el-Alimiyye' payesine kavuştu. Özel çalışmalarla ayrıca Fransız dilini öğrendi. Bu dili öğreniş gayesine dinine ve ülkesine ait meselelerde, bu dili araç olarak kullanma isteği olsa gerektir. 1919 yılında vuku' bulan darbeyi, Kahire'deki sefaretlere tek tek gezerek anlatan, batıdaki gazetelere İslam'ı müdafaa için yazılar veren üç beş kişiden birisi Draz olmuştur.²

b) Görev Hayatı:

Muhammed Abdullah Draz, Mısır'ın meşhur akademisi mahiyetinde olan 'Cem'iyyetu Kibari'l-Ulema' nın üyesi idi. İslami ilimleri tam manasıyla biliyordu. Özellikle, Batı araştırma metotlarını da iyice öğrenmiş ve onlar tarafından da takdir görmüştür. 1928 yılında el-Ezher'in üniversite bölümünde öğretim üyesi olarak hizmet vermiştir. 1930 senesinde ise Usulü'd-Din fakültesinde ders vermeye başlamıştır.³

---

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi A.B.D. Araştırma Görevlisi

¹ Abdullah İbrahim el-Ensari, Nuhbetü'l-Ezhar ve Ravdatü'l-Efkar, Vatan Matbaası, Katar, 1400-1979, s.3.

² A.g.e. s.3.

³ A.g.e. s.3.

1936 yılında Fransa'ya giden Draz, önce devlet doktorası çalışmalarına başlamış ve 'et-Ta'rif bi'l-Kur'an' bir de 'el-Ahlak fi'l-Kur'an isimli iki hacimli eserle bu çalışmasını bitirmiştir. Sorbonne'dan üstün başarı ile ülkesine dönmüştür.⁴

Ülkesine dönüşünü müteakip Draz, Kahire üniversitesinde Dinler Tarihi profesörü olarak çalışmaya başlamış, sözünü ettiğimiz akademik kurula üye olmuş, Daru'l-Ulum'da Tefsir, Ezher'de ise Arapça öğretimini birlikte sürdürmüştür. Ayrıca Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesinde de Ahlak Felsefesi (Etik) okutmuştur.⁵

1953 senesinde Draz Ta'lim ve Terbiye kurulunda üyedir. Ayrıca Radyo ve Televizyon kurumunda da görevli bulunmaktadır. El-Ezher üniversitesinin, öğretim kurulunun da istişari üyeliğine seçilen Dr.Draz, bu tarihten itibaren, Mısır'ın ve Mısır'daki üniversitelerin temsilcisi olarak uluslar arası ilim toplantılarına ve özel heyetlere katılmaktadır. Nitekim en son ilmi gezisinde, Pakistan'ın Lahor kentinde, 1958 Ocak ayında vefat etmiştir.⁶ Bu toplantıya sunduğu bildirisinin adı da; 'Mevkifu'l-İslam mine'l-Edyani'l-Uhra ve Alakatühü biha' idi.

c) İlmi Kişiliği ve Eserleri:

Draz'ın biyografisine dair bol bilgi bulabildiğimiz Nuhbetu'l-Ezhar ve Ravdatü'l-Efkar adlı eserde, onun ciddi bir Müslüman olduğundan günde en azından beş cüz kadar mütemadiyen Kur'an okuduğundan, yolculuklarında bile bu miktarı azaltmadığından söz ederler. Son derece güzel bir ahlak ve iman gücüne sahip olduğu belirtilmektedir.

Batıda uzun süre öğrenim ve ihtisasını sürdürmesine rağmen, dini hayatından ve ibadet dünyasından hiç eksiltme yapmamış, Batı'nın süslü hayatı onu hiç ilgilendirmemiştir. Onun iç dünyası çok zengindir. Katar'da basılan radyo konuşmaları bize bu fikri vermektedir.⁷

d) Eserleri:

- La Morale du Koran: Draz'ın en mühim eseridir. Eser, el-Ahlak fi'l-Kur'an adıyla Arap diline çevrilmiştir.⁸
- Et-Ta'rif bi'l-Kur'an
- En-Nebeü'l-Azim: Bu eser bir tür tefsir usulü kitabıdır. Kaynakları pek fazla belirtilmeden kaleme alınmış bulunmaktadır. En-Nebe'de Kur'an'a yeni bir inceleme metodu ve bakış tarzı denenmektedir. En-Nebeü'l-Azim, Suat Yıldırım tarafından 'En Mühim Mesaj' adı altında Türkçe'ye çevrilmiştir.
- en-Nazarat fi'l-İslam⁹
- el-Muhtar fi'l-İslam

⁴ A.g.e, s. 4.

⁵ A.g.e, s. 4.

⁶ A.g.e, s. 4.

⁷ A.g.e, s. 5.

⁸ Abdullah İbrahim el-Ensari, Nuhbetü'l-Ezhar Mukaddimesi, Katar, 1979, s.7-9.

⁹ Seyyid Muhammed Bedevi, a.g.e, s.5.

- es-Savm
- el-Mes'uliyye fi'l-İslam
- Kelimat fi Mebadii'l-Felsefe ve'l-Ahlak
- Bazı Süveri'l-Kur'an
- Kitabü'd-Din
- er-Riba fi Nazari'l-Kanun el-İslami
- el-Ezher¹⁰

LA MORALE DU KORAN

a) Eserin Tanıtımı:

'La Morale Du Koran' adıyla Fransızca olarak kaleme alınan eser Abdussabur Şahin tarafından Arapçaya çevrilmiş ve bu çeviriyi es-Seyyid Muhammed Bedevi kontrol etmiştir. Mütercim Daru'l-Ulum'da sosyoloji hocasıdır. İncelememiz bu tercüme üzerinde olmuştur.¹¹

Düsturu'l-Ahlak fi'l-Kur'an adıyla tercüme edilen bu doktora çalışması 780 sayfadır. Eserin bölümleri şöyledir:

- Seyyid Muhammed Bedevi'nin takdim yazısı (ilk 15 sayfa)
- Mütercimin önsözü (21 sayfalık bölüm)
- Bu 36 sayfalık kısım 780 sayfalık metnin dışındadır.
- Birinci Fasil: el-İlزام adlı bölüm (s.1-18)
- İkinci Fasil: Sorumluluk adlı kısım (s.19-135)
- Üçüncü Fasil: Ceza ve Mükafat (s.136-243)
- Dördüncü Fasil:Niyet ve niyete tesir edenler (s.243-419)
- Niyet (424.sayfa), amel-niyet ilişkileri (s.471-582)
- Beşinci Fasil: Cehd (s.583-630), bedeni cehd sarfetme (s.582-630)
- Genel sonuç kısmı (s.630-675)
- Ameli, pratik ahlak (s.675-686)
- Birinci Fasil, ferdi ahlak: (s.689-708)
- İkinci Fasil, Aile ahlakı (s.709-723)
- Üçüncü Fasil, Sosyal Ahlak (s.724-747)
- Dördüncü Fasil, Devlet ve Yönetim Ahlakı (s.747-761)
- Beşinci Fasil, İslam Ahlakında ana faziletler(s.761-773)

Draz, diğer eserlerinde olduğu gibi, yine bibliyografya listesi vermemektedir. Bunda biraz da haklıdır, Çok mahdut sayıdaki dipnotlarında kullandığı birkaç eserin

¹⁰ Daru'l-Kalem (Neşreden), en-Nebeü'l-Azim Mukaddimesi, Kahire, 1970, s. 5-10.

¹¹ Muhammed A.Draz, Düsturu'l-Ahlak fi'l-Kur'an, Tahkik Abdussabur Şahin, 1.Baskı, Kuveyt, 1973.

adı dışında, kendi öz araştırmasını esas almakta, başka yazarların fikri ve görüşlerini gayet az nakletmektedir.

b) Eserin Bölümleri:

Draz'ın belirttiğine göre bir ilim adamının şu yedi sebep dışında yazdığı kitapta bir hedef gözetmesi mümkün değildir. Şemseddin el-Babili adlı bir yazardan naklettiği bu yedi sebep şunlardır:

- 1-Önceden benzeri yazılmamış bir konuda eser telifi.
- 2-Bir eksik çalışmanın tamamlanması.
- 3-Çok kapalı yazılan bir metnin açıklanması ve anlaşılır hale getirilmesi.
- 4-Çok uzun yazılan bir kitabın kısaltılması; böyle bir çalışmada kısaltırken eserin anlamı bozulmamalıdır.
- 5-Karma karışık bir şeyin tertip ve düzene konulması.
- 6-Başka yazarların hatalarına işaret eden bir eserin kaleme alınması.
- 7-Etrafa parça parça serpiştirilmiş konuların, yeni bir telif ile birleştirilmesi.

Bu ölçüleri veren Draz, yaptığı çalışmanın Doğu ve Batı ilim dünyalarına yeni bir şey veremediği takdirde, çekilen emeğin zahmetten öteye geçemeyeceğini de vurgulamaktadır. Bu ifadesinde, eserin yeni bir takım sonuçlar getirdiği kanaatini belirtmektedir.

İkinci sayfada; problemin eski durumu başlığı altında, Ahlak ilmi dünyasındaki bir boşluğun, Kur'an'ın ahlaki değerlerini veya diğer ifade ile teorik ve pratik ahlak disiplinleri açısından, Allah'ın kitabına atılacak bir nazarın önemini vurgulamaktadır.

Dr. Draz'ın verdiği bilgilere göre, Batı dünyasında, mükemmel anlamda olmasa bile Garcin de Tassy, Le Fevre, Savary, Bartelemy S.Hillaire gibi ilim adamları konu ile meşgul olmuşlardır. Felsefi anlamda böylesi bir çalışmanın Doğu dünyası için de yeni olduğunu vurgulayan Draz, Gazzali'nin Cevahiri'l-Kur'an'da probleme iki açıdan baktığını da eklemektedir. Bunlar: bilgi ve uygulama nokta-i nazarlarıdır.

Yazar 8. sayfadan itibaren bölümlenme ve eserin çalışılmasında tuttuğu yolu, yani metodunu açıklamaktadır. Önce 'Ahlak Kanunu' deyimini anlatmağa ve belirli bir ölçüde tarifini vermeğe çalışır. Çünkü ona göre, yapacağı çalışmalarda anahtar deyim olarak bu çok geçecektir. İkinci ve üçüncü ise: Teorik ahlak ve pratik ahlak terimleridir. Kur'an'daki ameli ahlak prensiplerinin en büyük özelliklerinden birine dikkat çeken yazar; tarihin her devrinde, farklı kültür ve idraklerdeki insan fert ve toplumlarının, Kur'an'dan ahlak düsturları çıkarmasını irdellemektedir. Aslında Kur'an bu metodunda çok külfetsiz ve sade bir yol tutmaktadır. Acaba onun tuttuğu ölçü ne olmaktadır ki, Kur'an orta yolu tutmaktadır. Soyut kavramları açıklığa kavuşturmaktadır. Örneklerle zenginleştirmektedir. Kurallar açık seçik ortaya kondukça tatbik kolaylığı artmaktadır.

Draz yaptığı çalışmada karşılaştırmalı bir etüd üzerinde durmaktadır. Mukayeseyi esas almaktadır. Ayetlerle açıklanan Kur'an ahlak umdeleri, hadislerle destek-

lenmekte ve talimat belirgin bir biçimde ortaya konmaktadır. M.Louis Massignon isimli batılı bir ilim adamından aldığı fikri de açıklayan yazar, Massignon'un kendisinden, 'önemli İslam fikir ekollerinin, mezheplerinin görüşlerini' de açıklamasını istediğini kaydeder. Draz'a bir başka Batılı ilim adamı (M.Rene Le Senne) elde edeceği bilgi ve görüşleri, meşhur batılı filozofların fikirleriyle de karşılaştırmasını önermiştir. Draz'ın belirttiğine göre: tahlil, terkip çalışmasında esas olacak: Doğu ve Batının fikir meyveleri ustalıkla teşhir edilecek; belki tercihler ve tespitler bir ölçüde yönlendirilecektir. Eserin 19.sayfasındaki başlık kitabın muhtevasını biraz daha açıklamaktadır: 'Ahlak Nazariyesi', Kur'an'ın elde edebildiği ölçüde, diğer görüşlerle mukayeseli olarak. Demek ki, eski ve yeni her türlü teori ve nazariye, Draz'ın çalışmasında ortaya atılacak ve onlar yeni bir terkip halinde okuyucuya sunulacaktır.

- *Birinci Fasl: el-İlzam (s.19-134)*

Bu bölümde yazar ahlaki davranışların, ekollerin ve felsefenin kökeni olan obligation; mecburiyet ve yaptırım üzerinde durmaktadır. Ahlakta sorumluluk esastır. Sorumluluğun teşekkülü ise bir mecburiyete bağlıdır. Sorumluluk yoksa adalet olmadığı gibi, toplumlarda karmaşa da hüküm sürer. Ahlak kuralları yaptırımsız, mecburiyetsiz düşünülebilir mi? Bu problem ortaya iyi ve kötü, fazilet ve rezilet kavramlarının çıkmasını doğuracaktır. Kur'an, ahlaki mecburluk konusunda: emir üzerine buyruk yazma ve farz kılma terimlerini kullanmaktadır. Böylesi talimat, birer ahlaki yaptırım ve pratiği olan hususlardır.

Kur'an açısından ahlaki gerekliliğin kaynağı nedir? Henri Bergson bu konuda iki husustan bahseder: Toplum karmaşası, ilahi kökenli olan, kullarda mevcut iyiyi çekim gücü. Draz bir noktada, mecburluk ile ahlaki birbirine zıt görür, mecburlukta bağımlılık bulunduğunu, ahlakta ise seçimin mevcut olduğunu belirtir. Kur'an insanı, 'düşünmeden, körü körüne bir şeyin peşine takılmaktan' sakındırır. Bu şu demektir, insan davranış ve yönelişlerinde aklından yararlanacaktır. Kant'ta ise ahlakın kaynağı olan İlzam, görevdir, ilahi kökenlidir. Kant'ın görüşünü tahlil eden Draz, bazı ayetlerden esinlendiğini ihsas ettirir.

Mecburiyet, yaptırım ve ilzamı tahlil eden Draz sonuçta, Kur'an ahlakının kaynaklarını verir. Bunlar: Kur'an'ın kendisi, peygamberin yaşayış üslubu, toplum fertlerinin belirli noktalarda fikren ve pratikte birleşmeleri, nihayet akli muhakeme ve kıyaslama metodu. Bilginler, toplum düzenini koyan Kur'an'ın ahlak düsturlarında bu dörtlü ana kaynağın en büyük rolüne işaret etmektedirler.

Eserin 53.sayfasında yeni bir başlık göze çarpar: Ahlaki emirlerin ve yasakların özellikleri, Yazarın belirttiğine göre; ister maddi, ister manevi, toplumsal, mantıki olsun her kanunun en önemli sıfatı, bütün muhataplarına eşit derecede hitap etmesi ve onlarda ayrıcalık yapmamasıdır. Bu sıfatı yitiren kanun kanun değildir. Diğer bir husus ise böylesi kanunların zaruriliği meselesidir. Ahlak kanunlarının diğer bir özelliği de dinamik oluşlarıdır. Statik bir ahlak kanunu da, cemiyetleri topyekün kuşatmaz.

Ahlak kanunlarının pratik değeri de önemlidir. Böyle bir kanun (yapılabilir) olmalı, yapılabilecek unsurları taşımalıdır. Kur'an'daki 'Allah kullarına ancak yapabi-

leceklerini yükler' ifadesi ile bu konu, mücerretlikten kurtarılmaktadır. İster sevile- rek, ister istenmeyerek yapılsın, ahlak kanununun emrettiği işin yapılabilirliği münaka- şa kabul etmeyen bir sıfatıdır. İslam fikir ekollerinin; Mu'tezile, Maturidiyye ve Eş'ariliğin farklı telakkileri, Batılı filozofların kanaatleri tahlilde görülmektedir.

Pratik kolaylık (el-Yüsr el-Ameli) de özelliklerden bir diğeridir. Kur'an'ın ah- lak konusunda ferdi mecbur tutması, yani Kur'an'ın ilzamu, insanın emri yapabile- cek güçte olmasını, hür iradesiyle onu yapacak karakterde kolaylaştırılmış olmasını istemektedir. Ayrıca müsamaha, bazan bazı durumlarda ahlaki emirlerden kişinin sorumlu tutulması (affi) da mümkün olabilmektedir.

Ahlaki emirlerdeki yaptırımında bazı tenakuzlar olabilir mi? Seçim hürriyeti ve mecburluk nedir? Ahlak Kanunu ile ilişkileri nelerdir? Bu tür soruların Batılı ve Doğulu ilim adamlarından nakillerle verildiği bölüm 134. sayfada son bulmaktadır.

İkinci Fasil: Sorumluluk (s.135-243)

Ahlakta ahlak kanunu, mecburiyet yaptırım kadar önemli bir konu, mes'uliyet konusudur. Mes'uliyet fikrinin menşei ve pratik ahlak açısından değeri nedir? So- rumluluk ve sorumsuzluk mefhumlarında, imkan ve zaruret gibi iki değer de gözönüne alınması gerekmektedir. Diğer bir husus imkan ve kudret, mes'uliyetin teşekkülünde rol oynamakta ve fert ve ahlakta: kimin için yaptığını ve önce neyi yapması gerektiğini düşünmektedir. Kur'an'ın öngördüğü anlamda mes'uliyeti üç noktada toplamak uygun olmaktadır:

- a) Dini sorumluluk
- b) Sosyal sorumluluk
- c) Sırf Ahlaki anlamdaki Mutlak sorumluluk

Aslında bunların üçünü de ahlaki sorumluluk olarak görmek de mümkündür. Her türlü sorumlulukta meselenin ilahi tarafını göz ardı etmemek gerekmektedir. Gerek ferdi ahlak ve gerekse cemiyet ahlakı içinde insan, kendi hür olsa bile, mutlak anlamda ilahi unsuru düşünmek durumundadır. İslam ahlak açısından iyi vatandaş ile iyi Müslüman arasında bir ayırım yapmamaktadır. Çünkü kişinin her iki durumda da uyduğu kanun, ahlaki değerler aynı olmaktadır.

Draz, dini ve ahlaki sorumluluğun şartlarını sıralarken; önce ferdi özellikleri zikreder, Kişideki tabiat, yaratılış, sorumlulukta onu yalnızlaştırmakta ve mükafatla cezayı onu sadece kendisine has saymaktadır. Kimse diğerinin başarısından pay alamayacağı gibi, suçuna da ortak olmayacaktır. İslam ahlak sistemi, bu konuda Hıristiyanlıktaki gibi kominiyonu, müşterek suçu reddetmektedir. Mes'uliyetin ikin- ci şartı, Kanuni temeldir, Ahlak kanunlarına göre Kur'an, hiçbir insanı bilmediği bir konudan dolayı sorumlu tutmamaktadır. Onun mantığına göre fert önce bilgilendi- rilecek, sonra sorumluluk alanı içine girecektir. Üçüncü şart, pratikte öz unsur me- selesidir. Kişi amel ettiği anda akıllı olmak durumundadır. Bu irade, ihtiyar ve seç- me kudreti gibi konuları gündeme getirmektedir. Draz, eserinin 180.sayfasından itibaren Hürriyet için özel bir bölüm ayırmaktadır. Batılı filozofların fikirlerinin de bolca sergilendiği bu bölümde gerekli tahlilleri mukayeseli olarak yapmakta ve bah-

si, 'mes'uliyet kişilikle pratik anlamda ilişkilidir, ahlaki ameli ise ancak akıllı ve bülüğa ermiş kişiler yapabilir' sözleriyle bitirir.

- ***Ceza ve Mükafat: (s.243-219)***

Ahlak kanunu ferdi öz iradesiyle iyiliklere yönelip, onda sorumluluk duygusunu yerleştiren, yapılan işler için bir karşılık da takdir eder. Bu cezadır, Türkçe'ye karşılık olarak tercüme edilebilecek bu kelime, sade kötülük için değil iyilik için de kullanılır.

Başka bir hedef gütmeyen yapılan ahlak davranışlarında ahlak kanunu karşılığı neden vermektedir? Burada bir çelişki mevcut değildir, Tevbe konularına uzunca temas eden yazar 258, sayfada; fazilet konusuna değinmekte, namaz, oruç, sadaka ve hikmet konularını işlemektedir. Reziletler arasında ise, sarhoşluk, yalan anlatılmaktadır.

Draz, pratik ve teorik ahlak açısından meseleye baktıktan sonra 275. sayfadan itibaren, 'Kur'an'ın fertleri ve toplulukları yönlendirmesi ve ilahi mükafat ve ceza sistemine temas etmektedir.

- ***Niyet ve Diğer Unsurlar: (s.421-584)***

Ahlaki bir fiilin ana unsuru niyet ve kasıttır. Bunlarda ise bilgi ve irade ön planda gelmektedir. Ahlak kanunları ile ahlak prensiplerinin yanyana yürüdüğü bu noktada, niyetin ceza ve mükafata tesiri büyük olmaktadır. Niyet amelde acaba yeterli bir unsur mudur? Draz, bu durumu, üç halde açıklar:

- Amelin niyetsiz tahakkuku, ahlaki geçersizlik.
- Amel ve niyetin bulunduğu, fakat eksiklerin bulunduğu bir durum. Ya niyet kötü, ya da amel niyete denk düşmemekte. Birincide ahlaklılık söz konusu olmamakta, ikincide ise inhiraf ve niyetten uzaklaşma hali görülmektedir.
- Niyet ve amelin birbirine denk oluşu; kamil ahlak ve üstün niyet durumu.

- ***Cehd ve Gayret (s.585-685)***

İnsan bedeni her türlü kötülükle savaşırken, iyilikleri kazanmağa gayret ederken: niyet, yönelme, gayret ve tercih unsurları yanında bir de cehd unsuruna sahip olmalıdır. Akıyla yönlendirdiği cehdinde, en üstün numuneye doğru yol olmalıdır ki, ahlak fazilete ersin. Kur'an etik ve moralinde ana unsur: emir ve yasaklar ile cehd arasında bir dengenin bulunması şeklindedir. Gücü dışında sorumluluk hiçbir kimseye verilmemiştir. Cehdin aleladesi yanında 'yaratıcı' mübdi olanı da vardır.

Oruç, namaz, sabır, iyilik ve insan, uzlet, toplumla beraber olmak, devamlı yüceliş, nezahet gibi güzel huyların işlendiği bu bölüm 666. sayfada sona ererken 686-768 arası tamamen pratik ahlak konularına hasredilmiştir.

- Birinci Fasil: Ferdi Ahlak.

Ferdi Ahlak konularını işlerken yazar, teorik konulardan çok Kur'an'ın verdiği ahlak esaslarını sırlamakta: emirler; nefis temizliği, istikamet, iffet, hevaya karşı

çıkma, yemek ve cinsi şehveti gemlemek, öfkeyi yenmek, doğruluk, tevazu, sü-i zan'dan kaçınmak, sebat ve sabır, iyi örnek olmak, iyi ameller, iyilikte yarışmak, iç temizliği. Yasaklar: intihar, yalan, ara bozuculuk, iki yüzlülük, söz ve özün birbirini tutmaması, pintilik, gösteriş, öğünme, kendini beğenme, bilgi ve maddi güçle öğünme, haset, zina, kötü yönetim gibi konuların işlendiği bölümden sonra ikinci fasıl gelmektedir.

- İkinci Fasıl: Aile Ahlakı.

Ana baba ve evlatların karşılıklı görevleri, çocukların hayatına saygı, çocuk terbiyesi, aile hakları, haramlık ve helallik. Süt emzirme, çok hanım almanın şartları, aile hayatı, evlenmede hedef ve gaye, görev ve haklarda eşitlik.

- üçüncü Fasıl: Sosyal Ahlak.

İnsan öldürmenin yasaklılığı, hırsızlık, alış-verişte aldatma, borç verme, hıyanet, zulüm, aldatmaca, hakkı gizleme, kötü söz, teccüs, sü-i kasd, namusa hakaret, köleleri azad etme, affetme, yetimleri koruma, iyiliğe çağırma, bilgiyi yayma, kardeşlik ve kerem, adalet, merhamet, ihsan, hakka sarılma, cömertlik.

- Dördüncü Fasıl: Devlet ve Yönetim Ahlakı:

İdarecilerin görevleri, meşveret, adalet, nizam, umuma ait malların korunması, İslam toplumunda azınlıkların hakları, devlete karşı görevler, itaat, birlik-beraberlik, her konuda meşveret, savunma için genel hazırlık. Dünya sulhu, ç, n gayret, sulha çağırma, istibdadı ve karıştırıcılığı terk etme, adalet, iyilik, dayanışma, harbi terk etme, nefsi müdafaa, güçsüzlere yardım, zaruri durumda savaş.

- Beşinci Fasıl: Dini Ahlak.

Allah'a karşı görevlerimiz, mutlak itaat, ayetlerini iyice düşünüp ibretle müşahede, Allah'ın eserlerini tanımağa gayret, nimetlerine şükür, takdir ve kazasına boyun eğmek, tevekkül, rahmetinden ümit kesmemek, ahbine vefa göstermek, Allah adına yerli yersiz yeminden çok kaçınmak, zikir, tesbih tehlil, namaz, Beytullah'ı haccetmek.

İslami Ana Faziletler: Başlık vermeden ayetlerden alıntılar yapan Draz'ın eseri burada son bulmaktadır.(778.sayfa)

Sonuç

La Morale du Koran veya tercümedeki adıyla 'Düsturu'l-Ahlak fi'l-Kur'an' (Kur'an'da Ahlak Esasları), Sorbonne'da hazırlanmış devlet doktorası düzeyinde bir çalışmadır. Burada, klasik ahlak kitaplarının muhtevalarına aldıkları pek çok konunun, Kur'an içinden; bir etik ve ahlak felsefesi tütüzlüğü ve metodu içinde işlendiğini görmekteyiz.

Bilindiği gibi, Hicri V. asırdan itibaren İslam ülkelerinde ahlak konuları işlenmiştir. Ne var ki, bunların bir kısmı, emir ve yasaklar, diğerleri ise nasihatnameler şeklinde teşekkül etmektedir. Ülkeleri yönetenlere hitap eden ahlak kitapları yazıldığı gibi, peygamberimizin ahlakını, alimlerin ahlakını konu alan eserler de kaleme alınmıştır. Bir kısım ahlak kitapları da, günlerindeki felsefi akımlardan

yardım olarak ahlak konularını işlemişlerdir. Felsefe gurubundan ayrılan bir disiplin olarak 19. yüzyılda yazılan ahlak kitaplarında içerik daha farklıdır. Draz'ın eseri, batıda yazılan ahlak kitaplarına, Kur'an'daki verilerin bir adaptasyonu değildir. Aksine onlardan bazan metodik yardım alan, ama İslam ilim metod ve tekniklerinin çokça kullanıldığı orijinal bir eserdir. Klasik İslam alimlerinin, ondan metod ve muhteva olarak etkilendikleri, problemi yeni bir elbise içinde gördükleri muhakkaktır. Bu eserin, modern anlamda Batı Etik ve Ahlakını bilenler için de Kur'an'ı tanıtmada önemli hizmeti olacaktır.

